

ганлигини таъкидлайди. У, асосан, орасида лингводидактик мақсадлар ажралиб турадиган амалий мақсадларни назарда тутди.

"Контрастив тадқиқотларнинг бир тури – бу бир тилни бошқа тилнинг "кўзгусида" ўрганишдир..." [2:4]. Шундай қилиб, маълум бир тил ўрганилади ва бундан ташқари, ўша тилнинг шундай хусусиятлари ўрганиладики, айнан шу хусусиятлари уни таққосланаётган бошқа тиллардан, одатда, она тилидан фарқ қилиш имконини беради.

Хулоса. Тил бирликлари контрастив тавсифлаш натижалари бевосита ўқитиш амалиётида қўлланилиши мумкин, чунки улар лингвистик фактларнинг аниқ жуфтларининг икки тилда (масалан, сўзларда) ўзига хос хусусиятларини тавсифлайди ва сўз бойлигининг дифференциал семантизацияси учун ишлатилиши мумкин.

Контрастив таҳлил потенциал фарқларни аниқлаш учун бир тилнинг бирликлари бошқа тилдаги мумкин бўлган ўхшашликлар билан таққослашни ўз ичига олади [9:24].

Адабиётлар

1. Гинзбург Р.С. Чарльз Фриз, его лингвистические и методические взгляды. // ИЯШ. №4. 2012. –С.18-24.
2. Гудавичюс А. Сопоставительная семасиология литовского и русского языков. – Вильнюс: «Моклас», 1985. –С. 278.
3. Книга А.В. Русско-английский дифференциальный толково-переводной словарь. Наименования явлений природы. – Воронеж: «Истоки», 2015. –С. 154.
4. Козельская Д.В., Стернина М.А. Контрастивный семный словарь наименований школьных педагогических работников и учащихся в русском и английском языках. – Воронеж: «Ритм», 2018. –С. 90.
5. Махмудов Н., Нурмонов А. Ўзбек тилининг назарий грамматикаси. – Тошкент: «Ўқитувчи», 1995. 232-б.
6. Нейматов Х. Ўзбек тилшунослигида формал, структурал ва субстанциал йўналишлар хусусида/Ўзбек тили ва адабиёти.– Тошкент: 2009. 35-40-б.
7. Сафаров Ш., Нуруллаев Х. Функционирование лексических единиц в синтаксических конструкциях. – Самарканд: Изд-во СамГУ, 1983. –С. 83.
8. Стеблецова А.О. Национальная специфика делового общения в англоязычной и русскоязычной коммуникативных культурах: монография. – Воронеж: «Издательско-полиграфический центр ВГУ», 2009. –С. 207.
9. Стернин И.А. Контрастивная лингвистика. Проблемы теории методики исследования. – Москва: «АСТ: Восток – Запад», 2007. –С. 288.
10. Стернина М.А. Воронежская школа сопоставительных исследований. // Сопоставительные исследования 2017. – Воронеж: «Истоки», 2017. –С. 237.
11. Успенский Б.А. Проблема универсалий в языкознании. // Новое в лингвистике. 1970. Вып. 5. –С. 9-19.
12. Фефилов А.И. Основы конфронтативного анализа лексики немецкого и русского языков. – Куйбышев: «Куйбышевский пединститут», 1985. –С. 81.
13. Чубур Т.А. Контрастивная лингвистика и лексикографическое описание слова: монография. – Воронеж: «изд-во ВГПУ», 2009. –С. 212.
14. Ярцева В.Н. Контрастивная грамматика. – Москва : «Наука», 1981. – 111 с.
15. Юсупов Ў.Қ. Инглиз ва Ўзбек тилларининг чоғиштирма лингвистикаси. – Т. «Академнашр», 2013. 288-б.

РЕЗЮМЕ. Ушбу мақоланинг долзарблиги замонавий тилшуносликда қиёсий-чоғиштирма аспектларни тадқиқ қилиш, чоғиштирма тадқиқотларни амалга ошириш муҳим аҳамиятга эга эканлиги билан белгиланади. Барча тилларда мавжуд бўлган лисоний бирликлар ҳамда уларнинг турлари кўп ҳолларда ўхшаш кўринишига қарамадан, ҳар бир тилнинг ички имкониятлари, ўхшаш ва фарқли томонлари мавжудлиги аниқланиши муҳимдир. Мақолада бу каби хусусиятларнинг чоғиштирма тилшунослик нуктаи назаридан тадқиқ этиш натижасида олинган хулосалардан тил ўқитиш, таржимашунослик каби соҳаларда юзага келган муаммоларга ечим топиш шубҳасиз деган хулосага келинди.

РЕЗЮМЕ. Актуальность данной статьи определяется важностью изучения сопоставительных аспектов в современном языкознании, осуществления компаративистских исследований. Хотя языковые единицы, имеющиеся во всех языках и их типах, часто выглядят одинаково, важно определить, есть ли у каждого языка внутренние возможности, сходства и различия. В статье делается вывод о том, что изучение таких особенностей с точки зрения сравнительного языкознания, несомненно, позволит найти решение проблем, возникших в таких областях, как преподавание языков, переводоведение.

SUMMARY. The relevance of this article is determined by the importance of the study of comparative aspects in modern linguistics, the implementation of comparative research. Although the linguistic units available in all languages and their types often look similar, it is important to determine whether each language has internal capabilities, similarities and differences. The article concludes that the study of such features from the point of view of comparative linguistics will undoubtedly find a solution to the problems that have arisen in areas such as language teaching, translation studies.

Ўзбек адабиётлари

ЭЙЕМГИ ТҮРКИЙ ЭДЕБИЯТ ҲАМ ФОЛЬКЛОР БИЛИМДАНИ (Насимхон Асқарович Раҳмоновнинг 70 йиллик юбилейига бағишланади)

К.Алламбергенов – филология илимлерининг доктори, профессор
Х.Алламбергенов – филология илимлари бойиша философия доктори, доцент
Әженияз атындағы Нөкіс мәмлекетлик педагогикалық институты

Таянч сўзлар: Насимхон Раҳмонов, забардаст олим, адабиётшунос олим, фольклор билимдони, матншунос, илмий ижодкорлик, илмий меҳнатлар.

Ключевые слова: Насимхан Рахмонов, выдающийся ученый, литературовед, фольклорист, текстолог, научное творчество, научные труды.

Key words: Nasimkhan Rahmonov, outstanding scientist, literary scholar, folklore scholar, textologist, scientific creativity, scientific works.

Насимхон Асқарович Раҳмонов 1952-жыл 16-октябрда Ферғана ўлаятында оқытыўшы шаңарағында туўылған. Мектепти питкерип, эдебиятка болған қызығы-ўшылығы ушын Ферғана мәмле-кетлик университети өзбек тили ҳәм эдебияты факультетине тапсырды. Студентлик жылларында

Өзбек эдебияты тарийхы, Өзбек тили тарийхы, Лингвистика ҳәм эдебиятануў теориясы пәнлерин кунт пенен өзлестирген болажақ алым В.В.Радлов, А.Самойлович сыяқлы дүньяға белгили туркологлардың изертлеўлери менен биринши мәрте сол ўақытлары танысады. Ондағы эйемги түркий естеликлерге болған қызығыў да мине усы дәўирлерде, танымалы шайыр Еркин Воҳидовтың «Ўзбегим» қосығындағы «Сўйласин Афросиёбу, Сўйласин Ўрхун хати» қатарлары додалаўлар процессинде пайда болған еди.

1974-жылда университетти тамамлап, Қуvasой қаласындағы 20-санлы орта мектепте ана тили хэм әдебияты пәни оқытушысы сыпатында өз жұмыс исерлигин баслайды. 1977-жылда Ташкентке келеди, атаклы турколог алым Алибек Рустамовтың мәслахаты хэм мәнаўый көмеги менен әйемни түркий әдебияттың арнаўлы бир қатламы хэм жөнелиси сыпатында түркийтаныўшылыққа салыстырғанда аз үйренилген Орхон-Енисей жазба естеликлерин үйрене баслайды. Яднамалардағы көтериңки рухтың эпослар тәсири екенлигин бирқатар образлар, сюжетлер, мифлик деталлар аркалы дәлийлеп бередиди. 1984-жыл «Кул тигин» ёдномаси поэтикаси» темасында кандидатлық, 1991-жылы «Ўрхун-Енисей ёзма ёдгорликлери ва түркий эпослар муносабаты» темасында докторлық диссертациясын қорғайды.

Н.Рахмонов узақ жыллық изленислери нәтийжесинде әйемги түркий әдебият, Култегин, Билге қаған, Ирқ битиклери, Ўзбекстан аймағынан табылған түркий-рун жазыўлары, моний жазыўындағы естеликлер ҳаққында қымбатлы, илимий хэм илимий-әмелий дөретпелер жаратты. Жаслығынан-ақ өмирин илим-пәнге, еле Ўзбекстанда хеш ким қол урмаған тасбитиклерди изертлеўге, оның әдебий, тарийхый, эстетикалық қадир-қымбатын көрсетиўге, инсанияттың әдебий санасы эволюциясындағы орнын анықлаўға бағышланған илимпаздың классикалық әдебияттанушылық, лингвистика хэм фольклортануы тараўларында 30ға жақын китап, 250ден артық илимий хэм публицистикалық мақалалары жәрияланды. Соның менен бирге, **«Ўзбекистоннинг қўхна түркий-рун ёзувлари»** китабы 2006-жылда Қува, Исфара, Лумбитеп, Кулжиктов, Бойсун сыяқлы Ўзбекстан аймағынан табылған әйемги түркий-рун жазыўлары ҳаққындағы пикирлер алға сүрилген, мине, усы жазыў үлгилериниң Иссиқ жазыўына, Исфара жазыўына, Дашти Новур хәмде журтымыздың түрли орынларынан табылған хэм «нәмәлим» болған басқа жазыўларға салыстырған ҳалда үйрениў кереклиги дәлийленген, усы жазыўларды изертлеўге байланыслы пикирлер, усыныслар айтып өтилген. Буннан тысқары, жәхан туркологиясында ерисилген нәтийжелер хэм машқалалар анализленген. Түркий халықлардың этникалық тарийхын үйрениўде әйемги жазыўлардың басқа дереклерге салыстырғанда әхмийетли екенлиги, жазыў мәмлекеттиң белгиси сыпатында үлкен ўазыйпа орынлаўы, инсан пикири мәңгилестирилиўи тийкарланған.

Н.Рахмоновтың 2009-жылда жәрияланған **«Ўзбек тили тарихи»** китабы бүгинги күнде де жоқары оқыў орынларының филология бағдарында тәлим алып атырған студентлер әйемги түркий тил өзгешеликлерин тийкарғы сабақлық сыпатында хызмет қылмақта. Китапта әйемги түркий тилиниң қәлиплесиўи хэм раўажланыў жоллары, сондай-ақ, оның дереклери, әдебий тил өзгешелилери хэм монгол тиллери менен мүнәсибети, түркий тиллер тарийхын дәўирлестириў мәселелери, онда алтай теориясының тутқан орны әпиўайы хәмде китапхан ушын түсинерли болған усылда кең ашып берилген. Түркий-рун жазыўы дереклери хэм оның табылыў тарийхы, Тис топары, Евразия топары, Азия топары әлипбелериниң ўқас хэм өзине тән тәрәплери, сондай-ақ, әлипбе системасы хэм имла қағыйдаралы хәмде әйемги түркий тилдиң уйғыр жазыўындағы естеликлерин анализленген. Буннан тысқары, әйемги түркий тилдиң лексикалық, морфологиялық, синтактик-стистикалық өзгешеликлерин толық атап өтилген. Китап соңында Тонькөк, Култегин битиклери, «Олтин ёруғ» шығармасы, «Девону луғатит-турк»та айырым қосықларға келтирип өтилген текст транскрипциясы хэм мазмуну усы деректиң илимий-әмелий қадир-

қымбатын және де асырған. Бул болса китап оқыўшыларының қызығыўшылығы артыўына хызмет қылған.

Профессор Хамидулла Болтабоев пенен бир авторлықта жаратылған **«Ўзбек мумтоз адабиёти намуналары»** (1-томлық, 2003) китабы түркий әдебият раўажланыўы менен әхмийетли дерек сыпатында хызмет қылады. Оннан Исламға дейинги әдебият: әйемги миф хэм әпсаналар, Авесто, Хуастуанифт, монийлик ағымындағы қосықлар, Орхон-Енисей естеликлерин, Ирқ битиги, Олтун ёруғ, Ўғуз қаған ҳаққындағы дәстан; исламнан кейинги өзбек әдебияты үлгилери: Абу мансур ас-Саолибийдың «Йатимат ад-дахр», Абу Райхон Берунийдың «Ўтмиш халқлардан қолған ёдгорликлар», «Минералогия», Абу Али ибн Синаның «Тайр», «Саломон ва Ибсол», Махмуд Қошғарийдың «Девону луғатит турк», Юсуф Хас Хажибтың «Кутадғу билиг», Ахмад Яссавийдың «Девони хикмат», «Факрнома», Сулайман Бақырганийдың «Боқирғон китоби», Адиб Ахмад Югнакийдың «Хибат ул-хақойик», Мавлоно Жалолиддин Румийдың «Маснавийи маънавий», Рашидиддин Фазлуллох Хамадонийдың «Жомеъ ут-таворих», Носируддин Бурхониддин Рабғузийдың «Қисаси Рабғузий», Махмуд ибн Али ас-Саройиндың «Нахж ул-фародис» шығармалы ҳаққында кең түсиникке ийе болыўи мүмкин. Сондай-ақ, шайыр-жазыўшылардың өмири хэм дөретушилиги ҳаққында берилген аңлатыўлар, шығармалардан келтирилген мысаллар, түсинилиў қыйын болған сөзлер ушын түсиндирмелер сөзлиги тәризинде келтирилген китабының илимий кунын және де асырған.

Н.Рахмонов көп жыллық изленислери нәтийжесинде 2004-2010-жылларда мәни жағынан терең мазмунға ийе болған, әйемги түркий тилде жазылған **«Олтун ёруғ»** шығармасын хәзирги өзбек тилине аўдарма ислеп, «Ўзбек тили ва адабиёти» журналында басып шығарады. 2009-жылда «Олтун ёруғ»тың биринши китабы, 2013-жылда болса екинши китабы басып шығарылады. Алым «Олтун ёруғ»тың түп нұсқасы санскрит тилинде жаратылған болса да, «Авесто»ны жаратыўда үлеси болған бизиң ата-бабаларымыз бул шығарманы да хиндлердиң «Ригведа»ларын жаратыўда да өз үлеслерин қосқан, деген пикирге келеди хэм «Олтун ёруғ» пенен «Авесто»ның көплеген ўқаслықларын, туўысқанлық байланысларын анықлады.

Насимхон Рахмоновның **«Ўзбек адабиётиниң даврлаштириш масалалари»** монографиясы (2016) болса соңғы жыллардағы әдебияттануы тараўында өз шешимин күтип атырған актуал мәселеге бағышланған. Автор китапта ХХ әсирдиң 30-жылларынан баслап өзбек әдебиятының дәўирлестириў бойынша жаратылған изертлеўлерге сын пикирлер билдирип өтеди. Классик әдебият тарийхын дәўирлестириўдиң теориялық-методикалық сыпатларын улыўмаластырып ХХ әсирге шекем болған өзбек әдебиятын 1) Исламға дейинги болған әйемги түркий әдебият; 2) Ғазнаўийлер дәўири әдебияты; 3) Қараханийлер дәўири түркий әдебияты; 4) Алтын Орда әдебияты; 5) Темурийлер дәўири шығатай әдебияты; 6) Орта әсирлер халық әдебияты түринде ажыратады. Хәр бир дәўирдиң өзине тән өзгешеликлерин хэм әдебият тарийхында тутқан орнын көрсетеди. Монография Алибек Рустамовтың ядына бағышланған.

2017-жылда баспадан шығарылған **«Ўзбек адабиёти тарихи»** (Ең әйемги дәўирлерден ХV әсирдиң биринши ярымына шекем) оқыў қолланбасы исламға шекемги болған дәўирдеги түркий әдебият, Ғазнаўийлер дәўири әдебияты, Қараханийлер дәўири әдебияты, Алтын Орда әдебияты хәмде Темурийлер дәўири өзбек әдебияты тәризинде атама берилген бес

бөлімнен ибарат. Китаптың исламға шекемги болған дәуірдегі түркий әдебиятына бағышланған бөлімнен әйемги миф хэм әпсаналар, «Авесто», Орхун-Енисей жазыуы естеликери, монизм, буддизм ағымындағы әйемги түркий әдебиет, Майтри смит (Майтура менен ушырасыу) хэмде «Оғузнама» дәстаны әдебиет тарийхының бахалы естеликери сыпатында жаңша қараслар хэм анализлеу ұсыллары аркалы үйренілген хэм талабалар хэмде кең жәмәәтшилик итибарына ұсынылған.

Ғазнаұйлер дәуири әдебияты хакқындағы бөлімде дәслепки ояныу дәуиридеги социаллық өмир хэм мәдений орталық, сондай-ақ, Хорезмий, Ахмад ал-Ферғаний, Фарабий, Ибн Сина, Рудакий, Фирдавсийлардың илим-пән хэм әдебиетқа қосқан үлеси, шығармаларының дүньяжүзлик әхмийети хэм де Абу Райхон Берунийдің илимий, әдебий искерлиги кең ашып берілген. Оқыу қолланбаның **Қараханийлер дәуири әдебиятына бағышланған** бөлімінде усы әуладтың пайда болыуы, социал-мәдений орталық хэмде Юсуф Хас Хажибтиң «Қутадғу билиг», Махмуд Кашғарийдің «Девону лұғатит-турк», Ахмед Югнакийдің «Хибат ул-хакойик», Ахмед Яссауийдің «Дыйуаны хикмет» шығармалары, олардың жаратылыуы, дәректери, таркалыуы, нускалары, үйренилуы, дүзилиси, жанрлық өзгешеликтери, образлар системасы, тема көлеми, сондай-ақ, жазыушы-шайырлардың өмирбаянына байланыссы пикирлер айтып өтилген. Автор **Алтын Орда әдебияты** хакқындағы хакқында сөз жүритер екен, бул дәуірде жаратылған Рабғузийдің «Қисаси Рабғузий», Махмуд ибн Али ас-Саройидың «Нахжу-л-фародис» («Жәннетлердің ашық есиктери»), Сайфи Саройи, Рашидиддин Фазлulloх Хамадонийдің «Жомеъ ут-таворих», Кутбнинг «Хусрав ва Ширин», Хоразмийдың «Мухаббатнама» шығармаларына толық тоқтап өтилди. Шығармалардың өзине тән қасийеттери, дүзилиси, образлар системасы хэм жанрлар рәңбәреңлиги ашып бериледи. **Темурийлер дәуири өзбек әдебиятына бағышланған бөлімінде** Мирза Улуғбектиң «Түрт улус тарихи», Шайх Ахмад Тарозийдың «Фунун ул-балоға», Юсуф Амирийдің «Чоғир ва Банг», Якинйиң «Ўқ ва Ёй», Ахмадийдың «Созлар мунозараси» шығармаларының әдебий қуны ашып берілген. Темурийлер дәуири өзбек әдебиятында нама(бағышлау, арнау) хэм бәсеки (мунозара) жанры рауажланыуы хакқында сөз етилген, Хайдар Хоразмий, Лутфий, Гадоий, Саккокий, Атойи, Саййид Қосимий дәретіушилик искерлиги анализ етилген. Көп ўақытлар диний шығарма сыпатында қаралып, итибардан шетте қалып келген шығармалардың әдебий дерек сыпатындағы әхмийети ашып берілген.

Насимхон Рахмонов әдебиеттаныу, лингвистика, деректаныушылықтың актуал мәселелерине бағышланған мақалалары менен де газета хэм журналларда, илимий-әмелий конференцияларда белсенди. Соның менен бирге, 2018-жылда «Шарқ юлдузи» журналының 2-санында басып шығарылған **«Минг йиллик, туман кунлик ёзувим» мақаласында** тил хэм жазыу мәселеси, оның тарийхый рауажланыу жолы, әйемги түркий тил хэм халық этногези хакқындағы пикирлери өз көринисин тапқан. Автор мақалада тилдің сақланып қалыуы хэм рауажланыуында жазыу хэм халықтың этник процессиндеги үзликсизлик кепил екенлиги, жазыуда халықтың тили жасауы, шумер жазыуы, мыср жазыуы, түркий жазыу, кхарошти жазыуы, монгол жазыуы сыяқлы жазыулар халықтың аты яки Моний жазыуы сыяқлы белгилі бир тарийхый шахслар аты менен жүритилиуы, сондай-ақ, әдебий-тарийхый дәректерде берілген мағлыұматлар, белгилер хэм ана тилинің тамырларының аңлатылыуы хэм анализ ислениуінде кунли дәлийл бола алыуы хакқындағы орынлы

пикирлерин билдиреди. Өзбек тилинің тарийхый тамырлары хакқында сөз еткенде түрли көзқараслар хэм мүнәсибетлерден көре дереклер әхмийетлирек екенлигин хәрдайым нәзерде тутыу ләзислығын айтып өтеди. Сондай-ақ, қытай жылнамаларының хун хэм түркий қәуимлерге байланыссы еле толық үйренілмегени, келешекте бул ислер әмелге асса, гумансыз, өзбек тилинің тарийхый тамырларына байланыссы дәлийллердің және де көбейуин дәлийллейди. **«Дунё тиллари орасида энг бахтлиси» мақаласында** көрсетип өтилгендей, «Ана тилинің қудирети сондай шексиз, мәмлекетлер ортасындағы дослықтың, ұмытылып кеткен мәмлекетлердің тарийхын тиклеуіге тийкаргы фактор бола алады».

Алым бүгинги күнде әйемги жазба естеликлер бойынша жаратылған көркем әдебиет үлгилерине де өз ўақытында мүнәсибет билдирип барады. Соның менен бирге, түркий халықлардың он үш әсир алдыңғы дәуірдегі өмирдің әдебий көриниси формасында жаратылған хэм «Шарқ юлдузи» журналында жарияланған Исажон Султонның «Билга хоқон» романы хакқында дәретпе еле китап формасында басып шығарылмастан-ақ, **«Мангу битик тошлар илхоми» мақаласында** оған байланыссы пикирлерин, мүнәсибетин баян етеди. Жазыушы романда майда деталларға Билге қағанды араластырып қоймағанылығын, шығарманың қайсы орында мәмлекет хэм қәуимлерди бирлик мәплери турса, усы образ жетекшилик қылыуын қоллап қуўатлайды. Автордың романда түрк будунының аянышлы аўхалын, тек ғана қарын тәшўиши менен жасайтуғын болып қалғанын көрсететуғын тәсирли орынларды тапқанлығын айтып өтеди. Романның илхам менен баян етилген «киз қувди», «кўпкари» көринислери, бақсы домбыра менен айтылған қосықлар әйемги үрп-әдетлеримиз хэм дәстүрлеримизди жанландыруға хызмет қылғанылығын, бул болса әйемги дәстүрлеримизге жазыушының мухаббат пенен қатнас жасағанылығынан дәлалат беріуин айтып өтеди. Соның менен бирге, романда бираз қайта ислениуі, толтырылыуы ләзим болған орынлар да жоқ емеслигин, сондай-ақ, Элтариш қағанға, Қултегинге байланыссы ўақыялар бираз кеңейтирилсе, Билге қаған хұкимранлығы дәуири хакқында китапханның көзқарасын жәнеде толысқан болыуы, Билге қағанның тарийхтағы әдалатлы, ўатансүйгиш қаған сыпатындағы образы Элтариш қаған хэм Қултегин образларысыз толық бола алмаслығын, романда Қул тегинге байланыссы ўақыялар көринси ылақ ойыны (кўпкари) саҳнасында қысқаша көринисте ғана көрсетип береді. Келешекте Исажон Султонның усы тарийхый теманы дауам еттириуин, Бумин қаған, Истами қаған хакқында да өз дәретпелерин халқымызға инәм етиуин, мәрт қағанлар, ләшкербасылар тек ғана тарийх шығармаларында хэм сабаклықларда, диссертацияларда қалып кетпеслиги, кең оқыушылар жәмәәтшилинге жетип барыуы ләзимлығын атап өтеди.

«Ўзбекистон адабиёти санъати» газетасында жарияланған **«Тўғри матн яратиш масъулияти» мақаласында** заманағой деректаныушылық мәселелери, түркий әдебиет үлгилери текстти жақсы нәтийжелери хэм кемшиликлери сын көзқараста анализ етеди. Белгилі бир дәуир әдебий естеликтің мәнис-мазмуны оның ким тәрепинен баспаға таярланғаны менен емес, бәлким әдебиет тарийхында тутқан орны менен өлшениуі, сондай-ақ, тексттің жасауы, әуладлардан әуладларға өтиуі де текстолог жаратқан тексттің қуны менен белгилениуин уқтырады. Автордың тууры көрсетип өткеніндей, «текстология бир жазыудан басқасына хәрип өзгертиуден ибарат емес... Текстолог, биринши нәўбетте, текстти талғам хэм саўатлылық пенен таярлау көнликпесине ийе болыуы ләзим».

Н.Рахмонов фольклортаныў тараўының айырым тәреплерине бағышланған актуал темалардағы мақалалары менен де илим-пәнге жақсы таныс. Сондай-ақ, «Түркий ёзма адабиёт ва оғзаки эпик анъаналар муносабатига доир», «Фольклоризм ва мифологизация – қадимги туркий адабиёт асоси», «Маросимлар ва одатлар», «Ёзма манбаларда Наврўз», «Түркий халқлар сеҳрли эртақларида эврилиш (метаморфоза) ва унинг мифологик сюжетлар билан муносабати» сыяқлы мақалалары да усындай характердеги мақалалар есапланады.

Насимхон Рахмонов шебер педагог ҳәм жетик алым сыпатында жоқарғы тәлим системасында көп жыллардан берли Классик әдебият тарийхы, Текстология, Ўзбек тили тарийхы, Тюркология сыяқлы пәнлерден мыңлап студент ҳәм магистрантларға сабақ берип келмекте. Илимий басшылығы ҳәм мәсләхатшилигинде отыздан артық илим кандидатлары, филология илимлари бойынша философия докторлары (PhD), илим докторлары жетисип шыққан. Алымның илимий басшылығында бүгинги күнде де бир неше кәнигелер илимий изертлеў жумысларын алып бармақта.

Мәнаўый байлықларсыз халықтың өтмиши де, келешеги де ғәрип деп билген алым тюркология тараўының раўажланыўындағы нәтийжели илимий изертлеўлери, түркий халықлар мәнаўый мәдениатын жоқарыға көтериўдеги мүнәсип үлеси ушын халық аралық көлемдеги сыйлықлардың ийеси болған. 2017-жылда Анкарадағы Туркия стратегиялық изертлеўлер орайының сыйлығы менен, 2018-жылда Қазақстандағы Халқара Түрк академиясының гүмис медалы менен

гүмис, 2021-жылда Қазақстан халқы Ассамблеясы басшысы (Нурсултан Назарбаев)тың «Бирлик» алтын медалы менен сыйлықланған.

Орны келгенде айтып өтиў керек, Н.Рахмонов қарақалпақ фольклоры ҳәм әдебиятының да жанкүйери, агитаторы, изертлеўшиси есапланады. Бул тараўда қарақалпақ жазыўшылары, фольклортаныўшы ҳәм әдебияттаныўшылары ҳаққында жазған бирқатар мақалалары, пикирлеры, сондай-ақ, оның Ўзбекстан ҳәм Қарақалпақстан халық жазыўшысы К.Каримовтың «Уллы дәшт бөрилери» романы ҳаққында жазған сын характердеги мақаласы менен бирге әдебияттаныўшы алымлар Қ.Жарымбетов, Қ.Оразымбетовлардың докторлық диссертациялары ҳәм монографиялары ҳаққында пикирлерин айтып өтиў орынлы.

Ўзбекстанның түрли аймақларынан табылған әйемги түркий тил дәўирине тийисли барлық жазыўларды жыйнап атырған ҳәм оларды жәмлеп атлас басып шығарыўды өз алдына мақсет етип қойған филология илимлари докторы, профессор Насимхон Аскарович Рахмоновтың усы жыл 70 жыллық мұбарек жасы нышанланбақта.

Жуўмақлап айтканда, филология илимлари докторы, профессор Н.А.Рахмоновтың алтын мийрасларымыздың аўыр жүгин тартып қиятырғаны, оның түп мәнисиндеги фольклорымыз ҳәм әдебиятымыздың бийбаха мәнаўый-эстетикалық тәреплерин мүнәсип ашып берип, өз ўақтында жеткерип берип атырған, тек ғана өзбек халқының емес, бәрше түркий халықлардың ең алдыңғы қатардағы данышпан дарғаларынан бири болып қиятырғаны ҳәм буннан кейин де сондай болып қалары сөзсиз.

Әдебиятлар

1. Түркология. Қожа Ахмет Ясауи атындағы халықаралық қазақ-түрік университеті журналы. Түркістан, 2018. № 1 (87). Қаңтар-ақпан / January-February. 7-27-б. <https://dergipark.org.tr/en/download/issue-full-file/69439>
2. Ўзбек мумтоз адабиёти намуналари (Ҳ.Болтабоев билан ҳаммуаллифликда). 1-жилд. – Тошкент: «Фан», 2003.
3. Ўзбекистоннинг кўхна туркий-рун ёзувлари. Илмий-оммабоп нашр (Б.Матбобоев билан ҳаммуаллифликда). – Тошкент: «Фан», 2006.
4. Олгун ёруғ. 1-китоб. – Тошкент: «Фан», 2009.
5. O'zbek tili tarixi. Darslik. Q.Sodiqov bilan hammualliflikda. – Toshkent: O'zbekiston faylasuflari milliy jamiyati nashriyoti, 2009.
6. Ўзбек адабиётини даврлаштириш масалалари. Монография. – Тошкент: «Mumtoz so'z», 2016.
7. O'zbek adabiyoti tarixi (Eng qadimgi davrlardan XV asrning birinchi yarmigacha). O'quv qo'llanma. – T.: Sano-standart, 2017.
8. «Шарқ юлдузи» журналы. 2018 йил 2-сон.
9. <https://tiladabiyot-tm.uz/faxriy-ustozlarimiz/>
10. <http://til.gov.uz/uz/news-and-announcements/news/27>
11. <https://uza.uz/oz/posts/mangu-bitik-toshlar-ilhomi-01-04-2020>

РЕЗЮМЕ. Мақолада туркий адабиёт ва фольклор билимдони Насимхон Аскарович Рахмоновнинг илмий-ижодий фаолияти, яратган илмий мактаби, илмий меҳнатлари таҳлил қилинади. Шунингдек, Олимнинг адабиёт ва фольклор, манбашунослик, тилшунослик хусусидаги назарий қарашлари келтириб ўтилган.

РЕЗЮМЕ. В статье анализируются научная и творческая деятельность, созданная им научная школа, научная деятельность Насимхана Аскаровича Рахмонова, знатока турецкой литературы и фольклора. Упомянуты также теоретические взгляды ученого на литературу и фольклор, источниковедение, языкознание.

SUMMARY. The article analyzes the scientific and creative activity, the scientific school he created, and scientific work of Nasimkhan Askarovich Rahmonov, a scholar of Turkish literature and folklore. The scientist's theoretical views on literature and folklore, source studies, and linguistics are also mentioned.

ЯССАВИЙ ҲИҚМАТЛАРИДА МАЖОЗ ВА ҲАҚИҚАТ

М.А.Атаниязова – катта ўқитувчи

Бердақ номидаги Қорақалпоқ давлат университети

Таянч сўзлар: Яссавий ва тасаввуф, ҳиқмат ва ишқ мавзуси, ҳиқмат ва таносуб санъати, ҳиқматларда маърифат ва комиллик мавзулари.

Ключевые слова: Ясави и суфизм, тема мудрости и любви, искусство мудрости и меры, темы просветления и совершенства в мудрости.

Key words: Yasawi and Sufism, wisdom and love, art of wisdom and measure, themes of enlightenment and perfection in wisdom.

Навоий ҳазратлари «Насойим ул-мухаббат»да «...Мақомоти олий ва машхур, каромоти мутаволи ва номаҳсур эрмиш. Муриду асхоби ғоятсиз ва шоҳу гадонинг иродат ва ихлоси остонида ниҳоятсиз эрмиш», [1:438] - деб таърифлаган зот Аҳмад Яссавийдир.

Ўзбек тасаввуф адабиёти ҳақида гапирилганда Аҳмад Яссавий ижоди ҳақида фикр юритмасдан иложи йўқ. Негаки, тасаввуфий ғояларнинг айнан туркий адабиётда ифодаланиши Яссавий ижоди билан бошланган. Ушбу мақоламизда профессорлар

Абдурауф Фитрат, Иброҳим Ҳаққуловларнинг Яссавий ҳаёти ва ижоди, яссавийлик тариқати, ибодат адабиёти ҳақидаги тадқиқотларига таянган ҳолда ўз фикр-мулоҳазаларимизни таҳлиллар асосида беришга ҳаракат қиламиз.

Ҳожа Аҳмад Яссавий тариқат соҳиби сифатида хориждам машхур бўлган яссавийлик асосида кейинроқ бектошчилик, абдорлик каби силсила ва тариқатлар вужудга келган.

Яссавийлик тариқати XX аср бошларига қадар